

ABRIL
DE
LUME
E
FERRO

MANUEL
MARIA

Manuel María

ABRIL DE LUME
E
FERRO

Rematouse de imprimir esta obra, a custa do Concello de Carral, o 25 de Xullo de 1989, DIA DA PATRIA GALEGA.

Na edición desta obra colaborou a Excma. Deputación de A Coruña.

Portada: LUIS TEIJEIRO.

Serie: HISTORIA DE CARRAL (2)

Imprime:

Gráficas LOMAR

Sanjurjo de Carricarte, 15 A - EL BURGO (La Coruña)

Depósito Legal: C-1372/89

NOTA DO AUTOR

Escribín esta obra no ano 1974. Quedou finalista no III Concurso Teatral, convocado pola “Agrupación Cultural Abrente de Ribadavia” e recibiu o primeiro premio de guiós cinematográficos do desaparecido grupo “Nós”, creado pra desenrolar un cine galego.

Agora, despois de tantos anos, sale á luz gracias ao interés do concello de Carral onde se desenrolaron os tráxicos sucesos da Revolución Galega de 1846.

A obra unicamente intenta dar unha visión, galega e obxetiva, de como aconteceron os sucesos de abril de 1846, unha das datas-chave da nosa Historia. Os documentos históricos citados na peza van entrecomillados.

E nada máis. Só agradecer ó Concello de Carral a edición de esta peza dramática que levaba tantos anos metida na escuridade de unha gaveta.

MANUEL MARIA

Marzal de 1989

Día 31 de marzal de 1846.
Sala de armas do CUARTEL do REXIMIENTO PROVIN-
CIAL DE GIJON, en Lugo.

OFICIAL 1.º.—¡Xa estamos cheos!

OFICIAL 2.º.—A tiranía da Camarilla é insufrible.

OFICIAL 3.º.—Eses chusqueiros de mala morte, ¿quén se coidan que son? ¿Pensan que nós somos os seus asistentes, ou qué...?

OFICIAL 4.º.—Estóu deica os mismísimos collós de soportar tanta imposición irracional.

OFICIAL 1.º.—O exército está pra gardar o orde e non pra sufrir humillaciós. Todo ten o seu linde.

OFICIAL 2.º.—O exército ten a obriga de defender a liberdade. E namáis.

OFICIAL 3.º.—A Liberdade... ¡Vaiche boa!

OFICIAL 4.º.—A Liberdade está máis fodida que a Pepa da Rinconada do Miño. ¡Ríome eu dela!

OFICIAL 1.º.—O noso honor de militares.

OFICIAL 2.º.—A nosa honra de cabaleiros.

OFICIAL 3.º.—A nosa propia estima, señores oficiales...

OFICIAL 4.º.—A nosa diñidade está polo chao.

OFICIAL 1.º.—Hai que facer algunha cousa.

OFICIAL 2.º.—Eu non ollo saída.

OFICIAL 3.º.—Estamos humillados. E o país tamén.

OFICIAL 4.º.—O noso deber obríganos a tomar unha determinación.

OFICIAL 1.º.—O home é ceibe por natureza.

OFICIAL 2.º.—Unha cousa é a obediencia e a disciplina e outra a imposición e a tiranía.

OFICIAL 3.º.—Eso mesmo é o que eu opino.

OFICIAL 4.º.—É hora xa de decidirnos. Teño as miñas informaciós e os meus contactos e compromisos.

OFICIAL 1.º.—¡Conta!

OFICIAL 2.º.—¿E qué...?

OFICIAL 3.º.—¿Qué é o que sabes...?

OFICIAL 4.º.—¡Hai que salvar a Raíña!

OFICIAL 1.º.—¡Eso!

OFICIAL 2.º.—¿A Raíña...? ¡Tenche boa dúbida!

OFICIAL 3.º.—A Raíña é unha santa.

OFICIAL 4.º.—¡Tanto como unha santa...!

OFICIAL 1.º.—Corren faladurías que máis de ún xa lle ten desfeito a cama.

OFICIAL 2.º.—Non é posíbel. Aínda é unha nena. Ademáis a Raíña é moi relixiosa e está educada pola virtuosísima Sor Patrocinio.

OFICIAL 3.º.—A piedade da Raíña non pode ser posta en tea de xuício. Todos somos de carne e oso. ¡Coitadiña!

OFICIAL 4.º.—Falando con toda claridade vouvos decir unha cousa: esas lixeirizas e li-

viandás que contan da Raíña son imperdonábeles nunha muller. Nun home poden pasar. Pra eso é home.

OFICIAL 1.º.—¡Certo!

OFICIAL 2.º.—Hai moita envexa polo mundo.

OFICIAL 3.º.—Hai moitos inimigos agachados e moita mala leite por ahí adiante.

OFICIAL 4.º.—Sexa o que sexa a Raíña vai indo. Eu téñolle, a pesar de todo, certa simpatía. Incluso atopo poético que nos governe unha muller. A Raíña é boa moza, aínda que un pouco grosa demais pró meu gusto.

OFICIAL 1.º.—¿Qué nos ibas decir?

OFICIAL 2.º.—E verdade: conta, conta...

OFICIAL 3.º.—Dinos canto sepas.

OFICIAL 4.º.—O caso é que está preparando un alzamento contra a Camarilla. Está todo tan ben artellado que non pode fallar.

OFICIAL 1.º.—Era de agardar. ¿E nos qué faremos?

OFICIAL 2.º.—Sumarnos a él. A Camarilla é odiada en todo o país e hai que rematar con ela de unha puta vez.

OFICIAL 3.º.—Eso é verdade.

OFICIAL 4.º.—O povo síguenos. O sistema tributario de Mon é moi impopular e maiormente eiquí en Galicia.

OFICIAL 1.º.—O povo está que reventa.

OFICIAL 2.º.—Todas son queixas e protestas.

OFICIAL 3.º.—O povo está máis estrullado que un grao moído.

OFICIAL 4.º.—O trunfo é seguro.

OFICIAL 1.º.—Pode selo.

OFICIAL 2.º.—Unha sublevación ben feita non pode fallar dado o descontento que hai na xente.

OFICIAL 3.º.—¿Cando terá lugar o alzamento?

OFICIAL 4.º.—Axiña. Non se pode aturar máis este desgoberno. Miraflores, Istúriz, o Duque de Sotomayor, Mon e toda a Camarilla son unhos oportunistas sin vergoña. Quen manipula todo é o xeneral Narváez, que vive nun gran pazo, que anda coberto de ouro e de diamantes como unha puta fina, que aproveita a súa situación pra xogar a bolsa con ventaxa, que mata ós seus inimigos sin escrúpulos... Aínda hai pouco que dixo: *"Non abunda con confiscar os xornales; pra rematar cos malos xornales habería que matar a tódolos xornalistas"*. E é moi capaz de facelo. En canto a Raíña é unha nena de dazaseís anos, consentida e mal criada, que o único que a preocupa é brincar con bonecas e encherse de pasteles. ¿Qué vai facer se é unha criatura?.

OFICIAL 1.º.—Sempre, nos intres críticos, o exército ten que ir na vangarda.

OFICIAL 2.º.—Os militares temos as ideas máis craras e non andamos con trécolas nin con miramentos legáis.

OFICIAL 3.º.—Na Cámara de Diputados o único que se fai é falar e falar pra embarullar máis as cousas.

OFICIAL 4.º.—Temos que nos sacrificar, unha vez máis, polo ben do noso país.

Entra D. MIGUEL SOLIS Y CUETOS, Coronel Comandante de Estado Maior da Capitanía Xeral de Galicia. Ten 31 anos.

Os OFICIALES saúdanlo militarmente.

SOLIS (*tendéndolles a mau, ún a ún*).—Cabaleiros, queridos amigos. Remato de chegar. O Capitán Xeral de Galicia coida que estou con licencia de enfermidade. Mañá mesmo sairemos a rúa. ¿Está todo disposto?.

OFICIAL 4.º.—Meu comandante: estaba falando con estes compañeiros, boa xente e leal. Os outros oficiais deste Reximento Provincial de Gijón están con nós.

OFICIAL 1.º.—Estou conforme.

OFICIAL 2.º.—Eu tamén.

OFICIAL 3.º.—E eu.

OFICIAL 4.º.—Estamos todas as súas ordes, meu Comandante.

SOLIS.—Perfeitamente. O plan é como sigue: o 2.º Batallón do Reximento de Zamora, n.º 8, que vai destinado pra fora de Galicia, alzárase eiquí en Lugo, no barrio de San Roque, mañá. As tropas deste Reximento Provincial de Gijón, na hora en que se vos diga, saíredes á rúa e tomaredes a cidade: detedes primeiramente ó Comandante-Xeral da Plaza D. Benito Menacho, ó Comisario de Guerra, ó Xefe político, ó Alcalde, Presidente da Diputación e Xuez de Primeira Instancia e tomades o pazo do xefe político, concello, diputación e xuzgados. Unha vez que trunfe eiquí o alzamento seguiránnos os compañeiros de Santiago de Compostela, Pontevedra, Vigo, Baiona, Morrazo, Tui... Galicia enteira hano secundar. O día 1 de abril de 1846 será unha data histórica. Ide preparando todo. Estade firmes nos vosos postos. Xa recibiredes ordes concretas. ¡Viva a Revolución!

OFICIALES (*a coro*).—¡¡Vi-va....!!

OFICIALES.—¡¡Viva D. Miguel Solís!!

SOLIS (*enérxico*).—¡Abonda! ¡Os vosos postos!

OFICIALES.—As súas ordes, Comandante.

Os OFICIALES saúdanlo militarmente, dun xeito ríxido, cuadrándose diante de D. Miguel SOLIS.

Faise a escuridade

SOLIS lé unha proclama ás tropas.

Escoitan esta proclama soldados e paisanos. Tanto unhos como outros quedarán na penumbra.

A luz proiectarase sobre D. MIGUEL SOLIS, que estará rubido a un pequeno podium.

SOLIS.—“...O honor, a gloria, a salvación dunha raíña inocente, o afianzamento das institucións, a paz e a ventura do país, chámanvos. Os intres son preciosos, a máis pequena agarda sulágavos no oprobio.

.....
¡Viva a Raíña ceibe!

.....
¡Fora estranxeiros!

.....
¡Fora ditaduras! O trono e a patria, os poderes únicos, marcados na Constitución da monarquía, abundan pra salvalos; entre o trono e a Patria non cabe poñer

algún estrano que ameace ora a ésta, logo a aquél.

A observancia fidel da Constitución da monarquía, o cumprimento esaito da lei, a súa aplicación con diñidade, a responsabilidade máis forte, daránvos a garantía precisa e conquistarase a paz.

...Debaixo de tan nobre enseña coqueriredes o froito de tantos sacrificios: facede este derradeiro esforzo e abonda.

Non haxa bandeirás, non haxa división, ábranse as portas da Patria a tantos fillos que, como vós, derramaron o seu sangue na defensa da súa Raíña e das Institucións, e fora oxe dela choran a súa emigración. Acóllanse a esta bandeira, concurran á grande obra da nosa salvación pra sempre. Esquezo do pasado, entusiasmo no alzamento tan diño como grande que se presenta, esperanza de reconciliación, paz, felicidade e ventura.

Pra levar a remate cumpridamente tan nobre obxeto, escoitade sumisos os consellos da Xunta Central, non entanto poida facerse a xuntanza das Cortes Constituintes, dirixiravos a súa voz no nome de Isabel II Constitucioal, deica que tan axiña chegue o día, que non está lonxe, no que a súa Maxestade ceibe poida, en xuntanza coas mesmas Cortes, afianzar dunha vez o seu trono e os dereitos e independencia da nación.

.....
¡Viva a Raíña ceibe!

¡Viva a Constitución!

¡Fora estranxeiros!

¡Abaixo o ditador Narváez!

¡Abaixo o sistema tributario!

Lugo, 2 de abril de 1846. O COMANDANTE-XERAL INTERINO.—
MIGUEL SOLIS Y CUETOS”.

Faise a escuridade.

*Deliberación da XUNTA DE GOBERNO DE LUGO,
composta por:*

D. MANUEL BECERRA LLAMAS, Presidente

D. XOAN M. CASTAÑÓN, Vocal

D. DOMINGO ANTONIO POZZI, Vocal

D. TORIBIO BATALLA, Vocal

D. FRANCISCO RIERA, Vocal

D. XOAQUIN PANDO, Vocal

D. ANTONIO ROMAI, Vocal

D. XOSE M. CAPON, Vocal

D. ANTONIO CAMBA, Vocal

D. XOSE ANTONIO VILA, Segretario.

*Asísten a esta deliberación D. MIGUEL SOLIS e algúns
oficiais.*

BECERRA.—A Xunta de Goberno de Lugo abre as súas deliberacións.

CASTAÑÓN.—Primeiramente é de xusticia agradecer ó Comandante Sr. Solís...

SOLIS.—Eso cando trunfe a Revolución. Nestes intres, señores, non hai tempo que perder.

POZZI.—O Comandante Solís ten razón.

BATALLA.—A xente resposta como é debido e está chea de fervor revolucionario.

RIERA.—Moi ben. O trunfo da Revolución é un feito que non ten volta.

PANDO.—Non se pode deixar morrer ese lume de amor a Liberdade que prendeu tan fondo
no corazón de tódolos lugueses.

ROMAI.—A xente ama á Liberdade.

CAMBA.—Non hai dúbida.

BECERRA.—¿Pode informarnos o señor Comandante Solís de cómo respostou o exército a
esta Revolución Galega?

SOLIS.—Toda Galicia está respostando moi ben. Somentes a Coruña e Ferrol aínda non
están no noso poder. A esas prazas tomarémolas pola forza. Ourense será cousa de
pouco. Na cidade hai un gran espírito revolucionario e temos alí moitos amigos. Os
gubernamentales non teñen nada que facer.

BECERRA.—Ben. Agora compre que o señor segretario desta XUNTA DE GOBERNO
lea as ordes que se elaboraron e discutiron estes días pra proceder a súa aprobación,
unha vez feitas as enmendas pertinentes, se hai lugar a elas.

VILA (léndo). “A XUNTA DE GOBERNO DE LUGO en reunión dos días dous, tres e
catro de abril de mil oitocentos cuarenta e seis, ACORDA e ORDENA:

*A supresión do Concello da cidade con tódolas súas dependencias, a contar
dende o día dous de abril presente.*

Suprimir, por innecesaria e vexatoria, a odiosa institución chamada policía.

Declarar disolta a Diputación provincial.

*Declarar separados a varios catedráticos do Instituto de Segundo Ensino, cuíos
nomes se especificarán.*

*Nomear novo Depositario da Diputación que se encargará tamén de gardar os
fondos pertencentes ó Goberno Político.*

*Suprimir os dereitos que, co título de ramo volante, se pagaban no sistema de
contribucións denanterior, chamado tributario.*

Reducir os dereitos que tiña que pagar a libra de carne de porco salgada.

Dar unha paga ós empregados activos, outra as monxas que desempeñen servizos humanitarios e outra a eivados, viudas, orfos de funcionarios públicos e retirados existentes nesta cidade de Lugo”.

BECERRA.—Coido que está ben. Que, polo intre, nada hai que charar nin que engadir.

CASTAÑON.—Habería que tomar medidas máis radicais.

POZZI.—As cousas hai que cavilalas ben e ir amodiño.

BATALLA.—Ten razón o señor Pozzi.

RIERA.—O noso programa está ben craro.

PANDO.—¿De ónde vai saír o diñeiro pra dar tantas pagas?

ROMAI.—Dispoñemos polo intre dos fondos que pertencían ó Goberno Político.

CAPON.—A guerra pode ser longa.

CAMBA.—Contando co apoio do pobo non hai que ter medo ningún.

VILA.—Coido que estas medidas son xustas e políticas.

BECERRA.—¿Apróbanse pois, estes acordos?

CASTAÑON.—Eu voto a favor.

POZZI.—Eu tamén a favor.

BATALLA.—A favor.

RIERA.—A favor.

PANDO.—A favor.

ROMAI.—A favor.

CAPON.—A favor.

VILA.—Voto que sí.

SOLIS.—Eu voto que sí.

BECERRA.—Mañá compre publicar estas ordes no Boletín Oficial e fixar editos nos lugares de costume.

VILA.—Así se fará.

Faise a escuridade.

JUAN DE VILLALONGA, CAPITAN XERAL DE GALICIA, aparece seguido dun ORDENANZA, que trae un podium, e dun CORNETÍN DE ORDES. Así que o ORDENANZA coloca o podium, con moita cerionia e grandes requilorios, rube a él VILLALONGA, que permanecerá mudo e firme como unha estatua mentras o CORNETIN DE ORDES bota unha tocata moi repinicada e froleada. O rematar o CORNETIN, VILLALONGA lé:

VILLALONGA (case a berros).—Yo, JUAN DE VILLALONGA, CAPITAN GENERAL DE GALICIA Y JEFE SUPREMO DE SUS EJERCITOS,

ORDENO:

“Artículo 1.º.—Las cuatro provincias de Galicia, que componen el distrito de mi mando, quedan declaradas en estado de sitio.

Artículo 2.º.—Los revolucionarios de Lugo quedan declarados fuera de la ley para ser perseguidos y castigados en los términos en que se expresará por el artículo siguiente.

Los que de la clase de tropa se me presenten separándose de la rebelión dentro de veinticuatro horas de la publicación del bando, serán indultados: los de la de Jefes y Oficiales quedarán sujetos a las leyes, y a la benignidad de S.M.

Artículo 3.º.—Toda persona que directa o indirectamente auxilie a la rebelión o conspire contra la Constitución, contra el Gobierno, y contra el orden interior establecido, será juzgado por el Consejo de Guerra con arreglo a la ley de 17 de abril de 1821.

Artículo 4.º.—Las autoridades civiles quedarán en el ejercicio de sus respectivas funciones, sin perjuicio de mis disposiciones y providencias que puedan serme necesario tomar momentáneamente”.

La Coruña, 4 de abril de 1846.

EL CAPITAN GENERAL DE GALICIA. JUAN DE VILLALONGA.

O CORNETIN DE ORDES bota unha tocata breve e marcial, mentras o CAPITAN XERAL VILLALONGA abandoa a escea e o ORDEANZA recolle o podium.

Faise a escuridade.

XUNTA DE GOBERNO DE VIGO:

D. RAMON BUCH, Presidente.

D. XOAQUIN YAÑEZ, Vocal.

D. BENIGNO CID, Vocal.

D. XOHAN R. NOGUEIRA, Segretario.

O Brigadier D. LEONCIO RUBIN DE CELIS.

BUCH.—As noticias que chegan de Lugo non poden ser máis esperanzadoras. E tamén as de Santiago. A Revolución é un feito. E nós de brazos caídos.

YAÑEZ.—Compre bulir pra que eiquí en Vigo nomeemos, xa dunha vez, a Xunta de Goberno Revolucionario. Tivemos varias xuntanzas pra nada. Vamos rematar fusilados por conspirar. O bando do Capitán Xeral é ben craro.

CID.—O Capitán Xeral ninguén lle fai caso. A verdade é que non podemos perder máis tempo. En casos así hai que improvisar todo.

NOGUEIRA.—Primeiro hai que nomear a un presidente.

BUCH.—Coido que Nogueira é o home indicado.

NOGUEIRA.—Non. Calqueira de vostedes é moito máis indicado do que son eu.

CID.—Non comencemos a discutir. De non ser Nogueira Presidente que o sexa Buch.

BUCH.—Home, eu...

NOGUEIRA.—Falando craramente: o meu posto é o de segredario. Incruso sinto aqueles traballos administrativos.

CID.—Que sexa Buch logo o Presidente e Nogueira o Segredario. Yáñez e máis eu seremos Vocales.

BUCH.— Por min non hai incomenente.

NOGUEIRA.—Por min tampouco.

YÁÑEZ.—Conforme.

NOGUEIRA.—Teño que ir labrando xa a primeira auta desta XUNTA.

Entra en esceca o Brigadier D. LEONCIO RUBIN DE CELIS.

RUBIN.—Señores da Xunta: Estou a súa disposición. Poño ó servicio do alzamento revolucionario 900 homes, que son os que están de guarnición en Vigo e dúas pezas de artillería rodada. En Pontevedra alzouse o Comandante Buceta e formouse unha Xunta de Goberno que preside D. Xosé María Santos, coa que deben ligar. O alzamento revolucionario está trunfando en toda Galicia.

BUCH.—Esta Xunta queda enterada.

RUBIN.—Estou as ordes da Xunta, Señor Presidente.

BUCH.—¿E a Mariña? ¿Sabe algo da Mariña?

RUBIN.—Algo sei. Os oficiais están aínda, algunhos deles, indecisos. Piden garantías.

BUCH.—¿Qué garantías? ¿Quén pode dar garantías de nada nestes intres?.

NOGUEIRA (a RUBIN).—Intente convencer como sexa ós Oficiais de Mariña de que se poñan de noso bando.

RUBIN.—Neso estou.

YÁÑEZ.—Volte a insistir. Convén gañar esta partida. Vainos a vida nesta revolución.

CID.—Coñozo algunhos oficiais da Mariña. Falarei con eles.

RUBIN.—A miña vida e a dos meus homes está ó servicio da Revolución.

BUCH.—A vida de todos nós, señor Comandante.

Faise a escuridade.

É xa tempo de erguer a Liberdade,
de saír deste noxo e deste abismo
pra poñer en outo a diñidade,
a ira, a rebelión, o inconformismo.

É tempo preciso pra se alzar,
de enterrar dunha vez a tiranía
e erguer a nosa fe como un cantar
pra tragner a pureza e a alegría.

É o tempo do combate, do cramor,
da afirmación enteira máis varil.
É o tempo do incendio abrasador
baixo este ceo purísimo de abril.

É tempo de ofrendar a propia vida,
de vestir o uniforme de soldado.
É tempo de ir coa fronte erguida
pra facer un mañán esperanzado.

Abril fixo xurdir rosas vermellas,
toxos arnás e estirpos feridores.
É tempo de gadañas e de rellas;
de seiturar á traición, ós traidores.

Galicia é, dende agora, chama acesa,
un agromar de mapoulas a frorir;
unha fouce xigante, unha promesa;
unha vontade absoluta de porvir.

Galicia é o empeño máis fermoso,
o pulo trascendente máis cabal;
un ideal vivo, virxe e poderoso;
unha desperta concencia comunal.

Este é tempo de loita, de xenreira.
É tempo de semente e de colleita.
¡O tempo de que agrome a Primaveira
pra levantar á Terra tan maltreita!

4 de abril de 1846

Rúa de SANTIAGO DE COMPOSTELA.

Varios ESTUDANTES.

O poeta FRANCISCO AÑÓN.

AÑÓN.—Pois, sí. As noticias non poden ser máis intresantes nin máis esperanzadoras. Este mencer os artesás, que andaban patrullando por Santiago, arrestaron ás autoridades e algunhas persoas máis que estaban cos gubernamentales.

ESTUDANTE 1.º.—Os nosos compañeiros andan de vixía polos arredores e teñen cortadas tódalas comunicaciós. Todos eles van ben armados.

ESTUDANTE 2.º.—O escuadrón de Villaviciosa alzouse as oito da mañá. Eu, que vivo na rúa das Campanas de San Xohán, olléi como o escuadrón de Villaviciosa foi en formación deica o mosteiro de San Martín Pinario, onde ten o seu cuartel o Reximiento Provincial de Zamora n.º 8, e como foi recibido con vivas por parte de garda e con bandas de música.

ESTUDANTE 3.º.—¿Sabedes si xa se formóu a XUNTA DE GOBERNO REVOLUCIONARIO?

ESTUDANTE 4.º.—Moi retrasado andas. O seu presidente é D. Pío Rodríguez Terrazo. E os Vocales: D. Domingo Antonio Merelles e D. Agustín Xohán de Dios. O Segredario é Antonio Romero Ortiz.

ESTUDANTE 2.º.—Romero Ortiz, ¿non é o que escribe en EL HURACAN?

ESTUDANTE 1.º.—Ese mesmo.

AÑÓN.—Polo que semella o que dirixiu o alzamento eiquí en Compostela foi o Capitán de Cazadores, Sebastián Arias.

ESTUDANTE 4.º.—As noticias son moi embarulladas. A ver si se vai acrarando algo a situación.

ESTUDANTE 3.º.—A Revolución vai adiante. O escurantismo está esmagado de vez.

ESTUDANTE 2.º.—A Libertade trunfará. Case non creo o que estou ollando. E como si vivira nun soño.

ESTUDANTE 1.º.—¿E que será de Antolín Faraldo?. Debe estar no sagredo de todo. Faraldo, ademáis dun gran talento, é un home moi simpático e sinte un fondo amor pola nosa terra. Eu teño moita fe en Faraldo.

ESTUDANTE 4.º.—Faraldo é moi galeguista.

ESTUDANTE 3.º.—¡Non qué vai ser andalucista!

ESTUDANTE 2.º.—Os galegos soios non podemos facer nada.

ESTUDANTE 1.º.—Ese é, precisamente, o gran erro de Faraldo.

AÑÓN.—Estou totalmente identificado con Faraldo e cos seus ideáis. Esta é a nosa grande ocasión que non podemos desaproveitar. E tempo de que Galicia se erga. De que Galicia sexa Galicia.

ESTUDANTE 1.º.—Eso é unha tolemia.

ESTUDANTE 2.º.—Ben se coñece que eres un poeta.

ESTUDANTE 3.º.—Cousas máis imposibles xa se teñen ollado. Poida que Añón esteña no certo.

ESTUDANTE 4.º.—Hai que ollar os problemas dende un ángulo universalista e non localista e aldeán. Vamos ver Añón, tí que preferirías, ¿unha estatua nunha aldea ou unha placa nunha rua dunha cidade?

AÑÓN.—Non digades parvadas. Déixate de estatuas e de coñas. Do que se trata é de salvar a Galicia e a Libertade. Temos que poñer todo canto poidamos e todo canto somos ó servicio de Revolución. Estamos a xogar o noso futuro como povo.

ESTUDANTE 1.º.—Non sexas esaxerado.

ESTUDANTE 2.º.—Añón está nas nubes.

ESTUDANTE 3.º.—Dende hai séculos Galicia non tivo unha oportunidade como esta que estamos a vivir nestes intrins. ¿É qué non decatades? ¿É qué estades cegos?

ESTUDANTE 4.º.—Eu nos militares non me fío.

AÑÓN.—Os militares, neste caso, obedecen ás Xuntas, que son as que dirixen a Revolución. Este é un dato, ¿non?

ESTUDANTE 1.º.—Pode selo.

ESTUDANTE 2.º.—Romero Ortiz vai falar na Cátedra de Autos de Universidade.

ESTUDANTE 3.º.—¿E cándoo?

ESTUDANTE 4.º.—Oxe.

AÑÓN.—Trátase de reorganizar o BATALLON LITERARIO, que tanta sona acadóu na loita contras as tropas de Napoleón. O BATALLON LITERARIO formou unha XUNTA PERMANENTE REVOLUCIONARIA composta por FARALDO, Ramón GAREA, Xosé BERMUDEZ CEDRÓN, Xesús TABOADA e PAXARÍN.

ESTUDANTE 1.º.—Hai que se ir alistar ó BATALLON LITERARIO.

ESTUDANTE 2.º.—Ese é o noso lugar.

ESTUDANTE 3.º.—Certo.

ESTUDANTE 4.º.—Eu tamén me alistaréi coa condición de que Añón nos escriba un hino.
É ben raro que Añón non ande dirixindo a Revolución

AÑÓN.—Polo hino non ha de quedar. En canto ó outro direiche que eu son sinxelamente un soldado da Revolución. Soio un soldado.

ESTUDANTE 1.º.—A Revolución non se fai con hinos.

ESTUDANTE 2.º.—A Revolución faise coas armas.

ESTUDANTE 3.º.—Pra facer a Revolución hai que amar á Libertade.

ESTUDANTE 4.º.—Pra facer a Revolución hai que odiar o escurantismo e o atraso.

AÑÓN.—Meus amigos e camaradas: pra facer esta Revolución hai que amar a Galicia.

Faise a escuridade

SANTIAGO DE COMPOSTELA.

Habitación dun cuartel. Sobor dunha mesa hai un mapa estendido, que consultarán según aconselle a situación.

D. MIGUEL SOLIS

D. LEONCIO RUBIN DE CELIS.

Comandante BUCETA.

BUCETA.—Galicia enteira é nosa. Pese a resistencia do Ferrol, A Coruña e Ourense.

RUBIN.—En Ourense hai moitos revolucionarios. Había que estudar o xeito de lles facer chegar armas pra que poideran tomar os cuarteles.

SOLIS.—Ourense tenme preocupado. O xeito máis comenente, polo intre, sería aillar a praza pra que non poida recibir axuda dos gubernamentais e é posíbel que a tropa rematara rendíndose ou capitulando. A saída e a entrada de Galicia cara a Castela está ben gardada por Iriarte, que está da nosa banda, e é o dono de Astorga.

BUCETA.—Coido que o máis interesante sería atacar o Ferrol e a Coruña conxuntamente. Poderían saír tropas de Lugo e de Santiago e facer unha operación conxunta que habería que combinar. Conquerida A Coruña, Galicia sería nosa. Si poidéramos botarlle a mao derriba ó Capitán Xeral o trunfo era seguro.

SOLIS.—¿Cómo se podería facer esa operación?

RUBIN.—Eu ataco Ourense dende Ribadavia que é onde teño as tropas. Xa Ourense no noso poder seguiría coas tropas a Compostela. Buceta, dende Pontevedra, dirixiríase a Santiago. Ti atacarías A Coruña e Ferrol, dividindo as túas tropas. Buceta e máis eu cubriríamosche a retagarda, mandaríamosche reforzos si os precisaras.

BUCETA.—Pontevedra e Vigo son nosas. O mesmo que Baiona, o Morrazo, Redondela, Tui, Muros, Vilagarcía, Rianxo, Padrón e Caldas. A operación que propón Rubín é acertada.

SOLIS.—Os gubernamentais teñen pouca tropa. O groso do seu exército é o mandado por Puig Samper e as suas tropas. En Sigüeiro, decatéime de que as súas forzas eran a metade das miñas. Por eso, e por non ter falado con vós, acordéi un armisticio con Puig, vello xefe meu. As tropas acuarteladas en Ourense, polos gubernamentais teñen que permanecer nesas prazas pois do contrario a xente do povo alzaríase en favor noso.

RUBIN.—Hai que atacar deseguida. A sorpresa é un factor moi ó noso favor. Foi un erro ese armisticio con Puig.

BUCETA.—Foi un grande erro. Máis agora xa está feito. E temos que contar que os gubernamentais recibirán reforzos de Madrid.

SOLIS.—Eses auxilios non lle poden chegar tan axiña.

RUBIN.—Non te fies.

BUCETA.—O único que pode deter que lle cheguen reforzos ós gubernamentais é Iriarte.

SOLIS.—Confío en Iriarte. E un bó militar. E con Iriarte en Astorga non lles vai se doado pasar.

RUBIN.—O tomar Ourense é cousa de nada.

BUCETA.—En Vigo están as naos NERVION, ASTUTO e BIDASOA que se poden utilizar pra apoiar a acción de Solís. Unha delas pode quedar en Vigo gardando o porto e a ría. Dúas pódense facer ó mar: unha atacaría o Ferrol e outra a Coruña.

SOLIS.—Non me fío moito da Mariña. De todos xeitos o que dice Buceta é importante.

SANTIAGO DE COMPOSTELA.

Habitación dun cuartel. Sobor dunha mesa hai un mapa estendido, que consultarán según aconselle a situación.

D. MIGUEL SOLIS

D. LEONCIO RUBIN DE CELIS.

Comandante BUCETA.

BUCETA.—Galicia enteira é nosa. Pese a resistencia do Ferrol, A Coruña e Ourense.

RUBIN.—En Ourense hai moitos revolucionarios. Había que estudar o xeito de lles facer chegar armas pra que poideran tomar os cuarteles.

SOLIS.—Ourense tenme preocupado. O xeito máis comenente, polo intre, sería aillar a praza pra que non poida recibir axuda dos gubernamentais e é posíbel que a tropa rematara rendíndose ou capitulando. A saída e a entrada de Galicia cara a Castela está ben gardada por Iriarte, que está da nosa banda, e é o dono de Astorga.

BUCETA.—Coido que o máis interesante sería atacar o Ferrol e a Coruña conxuntamente. Poderían saír tropas de Lugo e de Santiago e facer unha operación conxunta que habería que combinar. Conquerida A Coruña, Galicia sería nosa. Si poidéramos botarlle a mao derriba ó Capitán Xeral o trunfo era seguro.

SOLIS.—¿Cómo se podería facer esa operación?

RUBIN.—Eu ataco Ourense dende Ribadavia que é onde teño as tropas. Xa Ourense no noso poder seguiría coas tropas a Compostela. Buceta, dende Pontevedra, dirixiríase a Santiago. Tí atacarías A Coruña e Ferrol, dividindo as túas tropas. Buceta e máis eu cubriríamosche a retagarda, mandaríamosche reforzos si os precisaras.

BUCETA.—Pontevedra e Vigo son nosas. O mesmo que Baiona, o Morrazo, Redondela, Tui, Muros, Vilagarcía, Rianxo, Padrón e Caldas. A operación que propón Rubín é acertada.

SOLIS.—Os gubernamentais teñen pouca tropa. O groso do seu exército é o mandado por Puig Samper e as suas tropas. En Sigüeiro, decatéime de que as súas forzas eran a metade das miñas. Por eso, e por non ter falado con vós, acordéi un armisticio con Puig, vello xefe meu. As tropas acuarteladas en Ourense, polos gubernamentais teñen que permanecer nesas prazas pois do contrario a xente do povo alzaríase en favor noso.

RUBIN.—Hai que atacar deseguida. A sorpresa é un factor moi ó noso favor. Foi un erro ese armisticio con Puig.

BUCETA.—Foi un grande erro. Máis agora xa está feito. E temos que contar que os gubernamentais recibirán reforzos de Madrid.

SOLIS.—Eses auxilios non lle poden chegar tan axiña.

RUBIN.—Non te fies.

BUCETA.—O único que pode deter que lle cheguen reforzos ós gubernamentais é Iriarte.

SOLIS.—Confío en Iriarte. E un bó militar. E con Iriarte en Astorga non lles vai se doado pasar.

RUBIN.—O tomar Ourense é cousa de nada.

BUCETA.—En Vigo están as naos NERVION, ASTUTO e BIDASOA que se poden utilizar pra apoiar a acción de Solís. Unha delas pode quedar en Vigo gardando o porto e a ría. Duas pódense facer ó mar: unha atacaríase o Ferrol e outra a Coruña.

SOLIS.—Non me fío moito da Mariña. De todos xeitos o que dice Buceta é importante.

- RUBIN.—Coido que temos, polo intre, xente dabondo. O povo en masa non para de alistarse no exército.
- BUCETA.—Eu teño que recusar a moitos homes maduros que queren alistarse e que xa non están en condicións físicas de loitar.
- SOLIS.—Agardamos que desembarquen moi axiña en Vigo 10.000 fusiles que hai que repartir entre os novos alistados.
- RUBIN.—¿De onde veñen eses fusiles?
- BUCETA.—O aprovisionamento é unha das cousas que hai que coidar ó máximo.
- RUBIN.—¿De onde veñen eses fusiles?
- SOLIS.—Non o sei moi ben. E a XUNTA XENERAL REVOLUCIONARIA a que se ocupa desas cousas. Eu só teño esa información.
- RUBIN.—¿E non andarás polo medio a Condesa de Espoz e Mina?
- BUCETA.—Ou os Cónsules de Inglaterra e Francia, na Coruña.
- SOLIS.—Todo pode ser. Eu o único que sei en concreto é que hai centros revolucionarios en Lisboa, Londres e París.
- RUBIN.—Compre non esquecer que dona Xohana de Vega, Condesa viuda de Espoz e Mina, foi aia da Raíña.
- BUCETA.—Eso non lle fai.
- SOLIS.—A Condesa sempre foi liberal de que eu sepa.
- RUBIN.—Pois a Raíña, que ela educou, aínda que eso de educar é un decir, non se lle coñece moito o liberalismo da súa aia.
- BUCETA.—A Raíña é unha anormal.
- SOLIS.—Teño entendido que a Condesa está en relación con xente importante do estranxeiro maiormente con francmasós e carbonarios. Mais pra esa xente Galicia non importa nada.
- RUBIN.—Con todo a Condesa é galega.
- BUCETA.—Moito me temo, meu querido amigo, que a Condesa teña nacido sómentes en Galicia que é cousa desemeillante de ser galega.
- SOLIS.—Sexa o que queira. O importante é o noso plan de guerra. As liñas xerales quedan xa feitas. Eu irei logo sobor da Coruña e do Ferrol, apoiado polas vosas tropas.
- RUBIN.—Comprendido.
- BUCETA.—Así se fará.
- SOLIS.—Xa madurarei todo e vos darei instrucións máis concretas.
- RUBIN.—Agardámolas en breve.
- SOLIS.—Axiña volas mandarei.
- BUCETA.—As súas ordes, meu Comandante.
- SOLIS.—¡Viva a Revolución!
- RUBIN e BUCETA.—¡Viva!
- SOLIS.—¡Patria e Libertade!!
- RUBIN e BUCETA.—¡Patria e Libertade!

Faise a escuridade

XUNTA SUPERIOR PROVISIONAL DE GOBERNO DE GALICIA, en SANTIAGO DE COMPOSTELA.
D. PIO RODRIGUEZ TERRAZO, por Santiago.
D. RAMON BUCH, por Vigo.
D. XOSE MARIA SANTOS, por Pontevedra.
D. ANTOLIN FARALDO, Segretario da Xunta.
En representación do Exército:
D. MIGUEL SOLIS
D. LEONCIO RUBIN DE CELIS

TERRAZO.—Esta XUNTA SUPERIOR PROVISIONAL DE GOBERNO DE GALICIA, despois de ter examinada e valorada a conduta revolucionaria e os sacrificios feitos a prol de Galicia e da Revolución, acordou ascender a MARISCALES DE CAMPO, a D. MIGUEL SOLIS Y CUETOS e a D. LEONCIO RUBIN DE CELIS.

RUBIN.—Moi agradecido e honrado por tal distinción.

SOLIS.—Señores da Xunta: agradezo a súa benevolencia e xenerosidade cara a miña persoa. Xa que as necesidades presentes así o esixen aceto este nomeamento de MARISCAL DE CAMPO, por espírito de disciplina, mais coa condición de voltar ó meu emprego e graduación de Comandante unha vez teñamos acadado o trunfo definitivo, que non tardará.

TERRAZO.—Mais, meu Comandante...

SANTOS.—Nós pregámoslle, amigo Solís.

BUCH.—E preciso que acete.

FARALDO.—Eso non pode ser. A Revolución é unha realidade principalmente gracias ó seu esforzo, ó seu valor, ó seu sacrificio, a súa lealtade co pobo galego.

SOLIS.—Non me forcen máis. Soio aceto o nomeamento coa condición espоста. Xúrollelo polo meu honor de militar e de cabaleiro. Estou pagado dabondo con defender a xusta liberdade a que ten dereito Galicia, coa que estou identificado de cheo. Son un galego máis.

TERRAZO.—Esta Xunta respeta a súa decisión.

SANTOS.—Comprendemos todos o fondo senso do seu sentir e das súas palabras.

BUCH.—A súa conduta é emocionante.

FARALDO.—É vostede, Mariscal Solís, un verdadeiro revolucionario. Un revolucionario exemplar. Estou fachendoso de ser o seu amigo. O pobo galego non podía ter mellor guieiro.

SOLIS.—Deixemos esto. Non vale a pena. Hai cousas máis importantes que facer nestes intreos críticos.

TERRAZO.—O que nos xuntou oxe eiquí, ademais do tratado, foi o dar a coñecer as medidas acordadas por esta XUNTA PROVISIONAL DE GOBERNO DE GALICIA. Laiámonos de que non esteña entre nós un representante da cidade de Lugo. As circunstancias polas que atravesamos e de todos coñocidas, impedíronno. Máis esta Xunta ten moito presente o espírito que moveu o alzamento da heroica e exemplar cidade de Lugo.

SANTOS.—As medidas que acordamos foron discutidas longamente.

BUCH.—Moitas delas poden ser melloradas.

FARALDO.—No preámbulo espíricanse as razóns que nos guían. No xornal A REVOLUCION, órgano e voceiro desta XUNTA PROVISIONAL DE GOBERNO DE GALICIA, íránse espondendo as nosas ideas pra que lle sirvan de guía ó povo.

TERRAZO.—Prégolle ó Sr. Faraldo, Segretario da Xunta, que lea o documento.

FARALDO.—Con moito gustoi. (Comenza a ler:)

“XUNTA SUPERIOR PROVISIONAL DE GOBERNO DE GALICIA.

Desexosa de demostrar con feitos palpables a lealtade das súas intencións e o grandeiro obxecto dos seus pensamentos en favor da sempre humillada e asoballada Galicia, esta Xunta apresúrase a dictar as disposicións seguintes, encamiñadas a facer forte a Revolución e a esmagar as institucións asoballantes e absurdas que desmenten a bondade das doutrinas liberais e a civilización moderna. Todas están en armonía cos principios proclamados en Lugo o día 2 de abril e fai moito tempo que mereceron a aprobación do país enteiro, porque son o eco das súas necesidades e o cumprimento dos seus desexos. Estas medidas, precursoras doutras moitas, grandes e benéficas, infundirán ó povo galego a seguridade de que coa Revolución do 46 encétase a segunda época da súa historia. A XUNTA SUPERIOR DE GALICIA non perderá un soio intre de vista que a moito poden aspirar dous millóns de cidadanos traballadores e honrados, xunguidos polo vencello do interés común; e sendo tan preciosos estes intres non se detén nas moitísimas razóns que a movern a decretar o seguinte:

REFORMAS ECONOMICO-GUBERNATIVAS

Decláranse nulos tódolos actos de Goberno de Madrid dende o día 2 do actual.

Deróganse os aranceles xudiciais de 1845.

Refórmanse os plás de estudo.

Refórmanse os pasaportes.

Modificación do trabuco de consumos e portas.

Supresión do sistema tributario.

Supresión da policía.

Rebaixa do sal.

Arranxo do culto e clero.

Sustitución dos concellos actuais polos de 1843.

Decláranse auxiliares desta Xunta Superior a tódalas outras Xuntas de Galicia.

MEDIDAS DE GUERRA

Formar, cos licenciados do exército residentes en Galicia, un batallón co nome de DEFENSORES DO POVO.

Desiñar aos gardas civís co título de GUIAS DA LIBERTADE.

Deixar aos carabineiros coa mesma organización.

Crear un escuadrón de Cabaleiría en cada provincia galega, declarando requisados tódolos cabalos e égoas que teñan sete cuartas de alzada, coa rebaixa de catro pulgadas.

Conceder dous anos de rebaixa ós soldados que se xuntan ao alzamento.

Patria e Liberdade.

Santiago, 10 de abril de 1846. Pío Rodríguez Terrazo, Presidente. José María Santos. Ramón Buch. Por acordo da Xunta: Antolín Faraldo, secretario.”

SOLIS.—Moi ben. Moi ben. Non atopo nada que opoñer. Suscribo enteiramente ese documento.

RUBIN.—O mesmo digo.

Faise a escuridae.

*Coro de xente do povo: HOMES, MULLERES,
NENOS, diante dun cuartel.*

- ¡Queremos armas!
- ¡Qué nos dean pólvora e fusiles!
- ¡Dixeron que iban chegar dez mil fusiles!
- ¡Queremos defender o noso!
- ¡Queremos que a nosa Terra sexa nosa!
- ¡Queremos defender o pan dos nosos fillos!
- ¡Queremos que ninguén mande en nós!
- ¡Queremos seguir cos nosos usos e costumes!
- ¡Queremos que nos falen na nosa fala!
- ¡Queremos que non nos desprecien!
- ¡Queremos que non nos asoballen!
- ¡Queremos que non nos rouben!
- ¡Queremos que trunfe a Revolución!
- ¡Queremos librarnos de usureiros!
- ¡Queremos librarnos de caciques!
- ¡Queremos librarnos do que chaman xusticia!
- ¡Queremos pan!
- ¡Queremos que remate dunha vez a emigración!
- ¡Queremos defender a nosa Terra!
- ¡Queremos que nos dean armas!
- ¡Queremos que nos dean os fusiles que nos prometeron!
- ¡Queremos defender a Libertade!
- ¡Queremos defender a igualdade!
- ¡Queremos dar conta dos ladrós!
- ¡Queremos dar conta dos que nos asoballan!
- ¡Queremos rematar coa inxusticia!
- ¡Queremos armas!
- ¡Queremos loitar no exército de Solís!
- ¡Queremos defendernos!
- ¡Queremos vencer!
- ¡Queremos vivir unha vida limpa!
- ¡Queremos que Galicia sexa Galicia!
- ¡¡Revolución!
- ¡Revolución!
- ¡¡Revolución!!
- ¡¡¡Revolución!!!
- ¡¡¡Revolución!!!
- ¡¡RE-VO-LU-CION!!!

Sae do cuartel un sarxento e diríxese ao coro.

SARXENTO.—¡Idevos prás vosas casas e non fagades máis barullo! ¡Dentro de pouco teredes armas! ¡Agora non as hai!. Están a vir. Cando cheguen xa se vos darán.

UN HOME.—¿E se mentras ven o enemigo?

SARXENTO.—Deféndedevos co que poidades: paus, fouciños, bisarmas.

UN HOME.—Pouco pode un fouciño contra un fusil.

UNHA MULLER.—Pouco val unha bisarma contra unha baioneta.

UN NENO.—Pouco fai un pau contra un cañón.

Faise a escuridade.

Faraldo é a concencia desta terra,
o pan, o lume, o sal e mais o viño.
Faraldo é o seguro, o que non erra.
Faraldo é a esperanza e o destino.

Faraldo veu de lonxe, dende a tebra,
do fondo do pasado máis escuro.
Faraldo é a vontade que non quebra.
Faraldo é o porvir, todo o futuro.

Faraldo é o cramor do vento irado,
a música da anterga carballeira,
o zoar do piñeiral ben compasado
e o bris inaugural da primaveira.

Faraldo é a Galicia que labora,
a Galicia maldita e trashumante,
a xente popular, traballadora,
a Galicia sufrida e emigrante.

Faraldo é quen marcou o noso norte:
estrela que nos aluma, que nos guía,
buxola que goberna a nosa sorte,
lumbrigar e craror dun novo día...

Faraldo e o exemplo, o home enteiro,
facho, Revolución e Libertade,
camiño fondo, firme, verdadeiro
que leva á liberación e á diñidade.

Toda Galicia escoitou alparecida
a verba de Faraldo, a sua razón.
Daquela o povo abríuse cara á vida
e buscóu, por sí mesmo, a salvación.

Faraldo é lume, volcán devastador,
palabra que conmovéu o noso ser,
murmurio delicado, berro e dór,
¡esperanza pra vivir, non pra morrer!

VOZ EN OFF.—“A XUNTA SUPERIOR DE GOBERNO DE GALICIA ÓS SEUS HABITANTES:

...Os cidadanos que suscriben e os que chegarán moi axiña a esta cidade, ó constituirse en XUNTA SUPERIOR PROVISIONAL DE GOBERNO DAS CATRO PROVINCIAS DE GALICIA, polo voto unánime do povo e do exército, erguen en outo a bandeira de Lugo porque é patriótica, grande, santa e graban nela, con mau firme, o pensamento da Revolución de 1846, coa seguranza de que cumpren a vontade do país.

Ao botar sobor das suas costas unha misión tan honrosa como delicada soio lles é dado anunciar que a cumprirán con resolución e lealtade, deixando ó tempo o encárrago de xustificar os seus feitos, anque a vida dos seus individuos é ben pública pra que poida inspirar desconfianza. Casar tódolos desexos e tódalas vontades dirixir a un soio fin os esforzos de povos e tropas, centralizando a acción revolucionaria e creando un directorio activo e intelixente que poña as catro provincias de Galicia en estado de despreparar todo o seu formidábel poder pra propagar este alzamento, tan puro e lexítimo pola sua orixe como sublime e inmenso polo seu fin serán as principa-

les tarefas da XUNTA SUPERIOR. Non a fará recuar ningún obstáculo na súa marcha e, dende a outura onde a poñen os sucesos, chamará aos povos pra esmagar as súas cadeas na fronte dos tiranos.

Coida, tamén, dentro da súa concencia, que ten outro deber que cumprir con respecto a Galicia. Deica o de agora a revolución foi unha arrepiente mentira, unha farsa impía... E tempo de que se realicen as engaiolantes promesas que repetiron os falsos sacerdotes da política, recollendo os froitos de tanta abnegación e tanto sacrificio. O pobo conquerirá nesta Revolución o que lle arrebataron os cómicos dos pronunciamentos: PAN E DEREITOS. Galicia arrastrando deica eiquí unha existencia oprobiosa, convertida nunha verdadeira colonia da corte, vai erguerse da súa humillación e abatimento. Esta Xunta, amiga sinceira do país, consagrarase decotío a engrandecer o antergo reino de Galicia, dando proveitosa dirección ós numerosos elementos que atesoura, erguendo os alicerces dun porvir de gloria. Pra conquerilo esforzarase sin descanso en fomentar intereses materiais, crear costumes públicos, abrir as fontes naturais da súa riqueza, a agricultura e o comercio, e poñer en armuña coa época os hábitos e as ideas que deixou unha sociedade vedraia fundada sobor da ñorancia. Espertando o poderoso sentimento de provincialismo e encamiñando a un soio obxeto tódolos talentos e tódolos esforzos, chegará a conquerir Galicia a influencia da que é merecente, poñéndose en outo lugar a que está chamado o antergo Reino dos Suevos. Que a espada de Galicia faga inclinar, unha soia vez, a balanza na que se pesan os destiños de Hespaña.

GALEGOS: A Xunta Superior Provisional non dubida en aseguravros que, contando co voso franco apoio, logrará que a nosa provincia sexa temida e respetada por nacionais e estranxeiros.

Patria e Libertade.

Santiago, 15 de abril de 1846. PIO RODRIGUEZ TERRAZO, Presidente. XOSÉ MARÍA SANTOS. RAMÓN BUCH. Por acordo a Xunta: ANTOLIN FARALDO, Segretario”.

Faise a escuridade.

*Tertulia na casa de DONA XOHANA DE VEGA,
CONDESA VIUDA DE ESPOZ E MINA, na Coruña.*

CONSUL DE INGLATERRA.

*EDUARDO SANTOS, VICECONSUL DE INGLATE-
RRA.*

CONSUL DE FRANCIA.

XOHANA DE VEGA.—Xa ollan en que parou unha Revolución que tan bós comenzos tivo.

CONSUL DE INGLATERRA.—¡Unha verdadeira mágoa!

EDUARDO SANTOS.—¡Inconcebíbel! ¡Inconcebíbel!

CONSUL FRANCES.—Unha tolería sin pés nin cabeza.

XOHANA DE VEGA.—Os revolucionarios deixáronse enganar por Faraldo que é un neno e un tolo. ¡Querer darlle a independencia a Galicia! ¡A quen se lle ocorre...!

CONSUL DE INGLATERRA.—E máis nestes tempos, cando o mundo é como un pano e hai que cavilar que a unión fai a grandeza. Xa hai séculos que rematou a Edade Media.

EDUARDO SANTOS.—¿Qué farían os galegos soios? Fai ben o goberno meténdoos en cintura pois eles non poderían vivir de por sí. Nin siquer se decatan, tan brutos son, de que o Goberno combatindo e esmagando o alzamento por riba aínda lles fai un favor.

CONSUL FRANCES.—Eso digo eu. Nada hai máis atrevido e ousado que a iñorancia.

XOHANA DE VEGA.—Eu son máis galega que ninguén. Mais son universalista. De Galicia gústanme os mariscos, o lacón, as filloas e a paisaxe. A sua fala é brután. Non é unha língoa fina nin de cultura.

CONSUL DE INGLATERRA.—¡Claro que non!

EDUARDO SANTOS.—Nós, primeiro que nada, somos hespañoles. ¡A moita honra!

CONSUL FRANCES.—¡Claro, claro, como ten que ser!

XOHANA DE VEGA.—Esta provincia tan atrasada, ¿de ónde se faría cos políticos que a gobernan co acerto con que a gobernan, pese a todo, os políticos de Madrid?

CONSUL DE INGLATERRA.—Caerían de novo na barbarie, no tribalismo cecáis no canibalismo.

EDUARDO SANTOS.—E un povo imposíbel. Cando o Goberno de Madrid non puido facer máis deles é que non teñen arranxo.

CONSUL FRANCES.—¡Oh lá lá...!

XOHANA DE VEGA.—Teño noticias da Loxia do Grande Oriente. Danme instrucións pra que non me misture neste alzamento dado o cariz que collen os acontecementos.

CONSUL DE INGLATERRA.—Eu teño as mesmas instrucións de Londres.

EDUARDO SANTOS.—O mesmo opinan en Madrid.

CONSUL FRANCES.—E en París.

XOHANA DE VEGA.—Si chegamos a facer desembarcar e entregamos eses dez mil fusiles que viñan pra os revolucionarios lucíamonos. ¡Qué ridículo!

CONSUL DE INGLATERRA.—A mín caeríame a cara de vergoña.

EDUARDO SANTOS.—Eu morrería.

CONSUL FRANCES.—Menos mal que tivemos prudencia.

XOHANA DE VEGA.—O Capitán Xeral de Galicia, ese bruto de Villalonga, non deixa de espiar esta casa. Non me deixa nin respirar.

CONSUL DE INGLATERRA.—Non teña mágoa. Esta súa casa está baixo a bandeira do Imperio Británico e Villalonga nada pode facer.

XOHANA DE VEGA.—Eu xa osmaba algo. Ese tal Faraldo, que é un ninguén, un estudiantíño de nada, fillo dun escribano de Betanzos, co que soio falei unha vez, non me gustou cousa. Fala en galego. ¡Qué patufada! Seguramente que foi incapaz de deprender o castelán.

CONSUL DE INGLATERRA.—¡Un paleta!

EDUARDO SANTOS.—Un mal hespañol. Un traidor que merece ser fusilado.

CONSUL FRANCES.—Un aldeaniño.

XOHANA DE VEGA.—Compre civilizar a Galicia polo seu propio ben. Hai que deprenderlle ós galegos que amen a Liberdade, obrialos a que falen o castelán, facer que deixen os seus costumes bárbaros e imporlles os dos povos civilizados, que deprendan a tocar a guitarra e a bailar flamenco. ¡A mín o soído da gaita arrepiame e a muiñeira seméllame un baile de salvaxes!

CONSUL DE INGLATERRA.—Certo, señora Condesa. Conviña que os seus paisanos se afixeran a tomar o té. Terían adiantado moito no camiño da súa civilización.

EDUARDO SANTOS.—Eu obrigarlles a comer pan de trigo e non ese pan de centeo e de broa de millo que é intragábel.

CONSUL FRANCES.—E que adubaran as suas comidas con manteiga.

XOHANA DE VEGA.—Hai veces que me avergoño de ser galega. ¡E sinto un noxo!

CONSUL DE INGLATERRA.—Miña señora: vostede non semella galega, dito sexa no seu honor.

EDUARDO SANTOS.—¡Nós non semellamos galegos, señora Condesa!

CONSUL FRANCES.—Vostedes non teñen as rudas e bárbaras maneiras dos seus paisanos. Vostede, señora Condesa, é unha dama da aristocracia, culta e requintada, que mesmo semella parisién. O señor Vicecónsul de Inglaterra é un cabaleiro culto e distinguido.

XOHANA DE VEGA.—Moi agradecida polos seus cumpridos, cabaleiros. Non saben canto me complacen.

CONSUL E INGLATERRA.—Non son cumpridos. É a pura verdade. Vostede, señora Condesa, non ten o menor acento galego, que tan feo e noxento é. Polos seus xeitos e portes semella unha grande dama inglesa e pola súa gracia unha madrileña de puro sangue ou unha flamenca de categoría. O vicecónsul de Inglaterra, o meu querido compañeiro e colaborador e amigo D. Eduardo Santos, semella de Valladolid, do contrario non houbera sido nomeado pra o posto que ocupa.

CONSUL FRANCES.—O señor Cónsul de Inglaterra está no certo.

XOHANA DE VEGA.—Fanme feliz, señores, coa súa comprensión e benevolencia. Eu non descendo a falar galego nin coa servidume pra non me contaminar. Pra eso son doutra clase social. Non quero nin podo embrutecerme. Neste lugar do mundo tan arredado, tan lonxe da civilización...

CONSUL DE INGLATERRA.—Moi ben feito.

CONSUL FRANCES.—Menos mal que tivemos prudencia.

XOHANA DE VEGA.—O Capitán Xeral de Galicia, ese bruto de Villalonga, non deixa de espiar esta casa. Non me deixa nin respirar.

CONSUL DE INGLATERRA.—Non teña mágoa. Esta súa casa está baixo a bandeira do Imperio Británico e Villalonga nada pode facer.

XOHANA DE VEGA.—Eu xa osmaba algo. Ese tal Faraldo, que é un ninguén, un estudiantíño de nada, fillo dun escribano de Betanzos, co que soio falei unha vez, non me gustou cousa. Fala en galego. ¡Qué patufada! Seguramente que foi incapaz de depender o castelán.

CONSUL DE INGLATERRA.—¡Un paleta!

EDUARDO SANTOS.—Un mal hespañol. Un traidor que merece ser fusilado.

CONSUL FRANCES.—Un aldeaniño.

XOHANA DE VEGA.—Compre civilizar a Galicia polo seu propio ben. Hai que deprenderlle ós galegos que amen a Liberdade, obrialos a que falen o castelán, facer que deiken os seus costumes bárbaros e imporlles os dos povos civilizados, que deprendan a tocar a guitarra e a bailar flamenco. ¡A mín o soído da gaita arrepiame e a muiñeira seméllame un baile de salvaxes!

CONSUL DE INGLATERRA.—Certo, señora Condesa. Conviña que os seus paisanos se afixeran a tomar o té. Terían adiantado moito no camiño da súa civilización.

EDUARDO SANTOS.—Eu obrigárialles a comer pan de trigo e non ese pan de centeo e de broa de millo que é intragábel.

CONSUL FRANCES.—E que adubaran as súas comidas con manteiga.

XOHANA DE VEGA.—Hai veces que me avergoño de ser galega. ¡E sinto un noxo!

CONSUL DE INGLATERRA.—Miña señora: vostede non semella galega, dito sexa no seu honor.

EDUARDO SANTOS.—¡Nós non semellamos galegos, señora Condesa!

CONSUL FRANCES.—Vostedes non teñen as rudas e bárbaras maneiras dos seus paisanos. Vostede, señora Condesa, é unha dama da aristocracia, culta e requintada, que mesmo semella parisién. O señor Vicecónsul de Inglaterra é un cabaleiro culto e distinguido.

XOHANA DE VEGA.—Moi agradecida polos seus cumpridos, cabaleiros. Non saben canto me complacen.

CONSUL E INGLATERRA.—Non son cumpridos. É a pura verdade. Vostede, señora Condesa, non ten o menor acento galego, que tan feo e noxento é. Polos seus xeitos e portes semella unha grande dama inglesa e pola súa gracia unha madrileña de puro sangue ou unha flamenca de categoría. O vicecónsul de Inglaterra, o meu querido compañeiro e colaborador e amigo D. Eduardo Santos, semella de Valladolid, do contrario non houbera sido nomeado pra o posto que ocupa.

CONSUL FRANCES.—O señor Cónsul de Inglaterra está no certo.

XOHANA DE VEGA.—Fanme feliz, señores, coa súa comprensión e benevolencia. Eu non descendo a falar galego nin coa servidume pra non me contaminar. Pra eso son doutra clase social. Non quero nin poder embrutecerme. Neste lugar do mundo tan arredado, tan lonxe da civilización...

CONSUL DE INGLATERRA.—Moi ben feito.

EDUARDO SANTOS.—A señora Condesa é moi intelixente.

CONSUL FRANCES.—Oui madam.

XOHANA DE VEGA.—Gracias a vostedes, cabaleiros e queridos amigos, podo conversar con persoas cultas e distinguidas. Do contrario eu eíquí soia, sin ter con quen falar, con quen poder trocar ideas remataría ladrando. Estou desexando que mude esta desgraciada situación política pra poder voltar a Madrid. ¡Ouh, Madrid, Madrid...!

Faise a escuridade

CAPITANIA XERAL DE GALICIA, na Coruña.

JUAN DE VILLALONGA, Capitán Xeral.

PUIG SAMPER, Xeral.

Varios OFICIALES DE ESTADO MAIOR.

VILLALONGA.—¡Estou que revento! Os rebeldes son donos de toda Galicia. Os reforzos e auxilios que pedín ao Ministerio da Guerra non rematan de chegar. Si seguimos así unhas días máis e os revolucionarios nos atacan somos perdidos.

PUIG SAMPER.—O mellor é atacalos nós a eles.

VILLALONGA.—Sí. ¡Imos deixar desguarnecidas as plazas que están no noso poder pra que se nos subleve a poboación civil! ¡Tí non as cavilas! A verdade é que o povo está coa Revolución.

OFICIAL 1.º.—Ten toda a razón o Escmo. Capitán Xeral.

VILLALONGA.—¡Tí calas que non che pedín opinión!

OFICIAL 1.º.—As suas ordes, meu Capitán Xeral.

VILLALONGA (a un OFICIAL).—¿A tí non che se ocorre nada?

OFICIAL 2.º.—¡Nada, meu, Capitán Xeral!

VILLALONGA.—¡Mira qué eres besta!

PUIG SAMPER.—¿Estará o Ministro da Guerra enterado da nosa verdadeira situación?

VILLALONGA.—¡Claro que está!

PUIG SAMPER.—Logo non comprendo...

VILLALONGA.—¡Claro que non comprendes! ¡Nin eu tampouco!

PUIG SAMPER.—Pois algo haberá que facer, ¿non...?

VILLALONGA.—Mais, ¿qué, qué...? A culpa de todo tenna esa zorra da Condesa viuda de Espoz e Mina. Esa xoíña si non está conspirando non está a gusto. Si lle poidera poñer a mau derriba...

OFICIAL 3.º.—¿E por qué non a manda deter?

VILLALONGA.—Tí ben falas. ¿Non sabes que na súa casa está o Consulado inglés, que a protexe? Eses masós, carbonarios, liberais e demais xentiña polo estilo había que fusilalos a todos. ¡Había eu ser o Xefe do Goberno! ¡Non iba deixar un vivo! Son eles os que teñen así a nación.

OFICIALES (a coro).—¡Sí noso Capitán Xeral!

VILLALONGA.—E esa zorra ríndose de mín...

PUIG SAMPER.—Non podo deixar de cavilar en Solís. E un romántico soñador. Sinto mágoa por ese rapaz que se meteu nunha aventura tan parva. Cando as suas tropas se avistaron coas miñas en Sigüeiro, perto de Santiago, non me quixo atacar por qué él estivo as miñas ordes. Foi entón cando chegamos ao armisticio. O seu xesto emo-

cionoume. Porque Solís é moi valente.

VILLALONGA.—O que lle pasa a ese militarciño da merda é que é parvo ou tolo. Deixou fuxir unha boa ocasión. En Sigüeiro o seu trunfo era seguro xa que as suas tropas dobraban en número as nosas. Na guerra a sorte non se repite dúas veces. A ese recluta como caía nas miñas maus, heino mandar fusilar.

PUIG SAMPER.—Meu Capitán Xeral: Solís é un home extraordinario e un militar con honor, aínda que as suas ideas poidan estar trabucadas. Tívome nas suas maus e...

VILLALONGA.—Como digas outra palabra en favor de Solís fágote fusilar a tí. ¿Entendido...?

PUIG SAMPER.—As suas ordes, meu Capitán Xeral.

Entra o CORONEL FRANCISCO CACHAFEIRO, disfrazado de labrego.

CACHAFEIRO.—¡As suas ordes, meu Capitán Xeral!

VILLALONGA.—¿Qué novidades traes, Coronel Cachafeiro?

CACHAFEIRO.—Boas.

VILLALONGA.—¡Conta axiña!

CACHAFEIRO.—O Ministro da Guerra mandou tropas dabondo cara a Galicia ao mando do xeral Concha, que xa venceu a Iriarte en Astorga. O xeral Concha está agora en Monforte de Lemos. Ourense sigue no noso poder. Concha, dende Ourense, vai ir sobor de Santiago.

VILLALONGA.—¡Estamos salvados! Eu mesmo saírei da Coruña cara a Lugo a ver si tomo a plaza. Si non a tomo axiña os lugueses tampouco poderán mandar reforzos a Santiago. Así facilítolle as cousas a Concha.

CACHAFEIRO.—Eso mesmo foi o que me dixo Concha, meu Capitán Xeral.

VILLALONGA.—Con tres corpos de exército esmagaremos ós revolucionarios. Eu mandarei un, outro Puig Samper. O outro xa o manda Concha. O malo é si nos atacan polo mar.

PUIG SAMPER.—Non o creo. Os revolucionarios somentes teñen tres naos e pouco poden facer con elas. O único que poden facer é intentar defender a Vigo e a sua ría.

VILLALONGA.—Así o creo eu tamén. (*A CACHAFEIRO*).—¿Non tiveche ningunha dificultade na túa misión?

CACHAFEIRO.—Non, meu Capitán Xeral. Con este disfraz apañéime moi ben.

VILLALONGA.—Felicítote, Coronel Cachafeiro. Mañá saíráis na orde do día.

CACHAFEIRO.—Moi recoñecido, meu Capitán Xeral.

VILLALONGA.—Agora compre estudar a estratexia a seguir. Hai que estudar tódolos detalles. O primeiro que compre facer é mandarlle instrucións a Concha.

CACHAFEIRO.—Eu ofrézome pra esa misión.

VILLALONGA.—Non, tí non. A tí cómpreche un descanso. (*Ó OFICIAL 1.º facéndolle unha seña*). A ver, tí.

OFICIAL 1.º.—¡As suas ordes, meu Capitán Xeral!

VILLALONGA.—¡Prepárate pra saír!

OFICIAL 1.º.—Sí, meu Capitán Xeral. (*Sauda e sale*).

VILLALONGA.—(Ós OFICIALES). ¡Formade e revisade as tropas!.

OFICIALES.—¡As suas ordes, noso Capitán Xeral! (*Saudan e salen*).

VILLALONGA.—¡Vaite, vaite...! Pois o conto é que as cousas preséntanse bastante ben. Noso Señor axuda sempre ós seus. Non cabe dúbida. Cando caian os revolucionarios no meu poder pouco han ter que contar. Hanse lembrar de quen é don JUAN DE VILLALONGA.

Mentras VILLALONGA dí as derradeiras palabras, paseando pola escea, cheo de gozo, disfrutando anticipadamente do trunfo e refregando as maus de ledicia, escóitase unha corneta ou varias chamando as tropas a formar.

Faise a escuridade.

Sitio do MOSTEIRO DE SAN MARTIN PINARIO DE SANTIAGO DE COMPOSTELA.

É de noite.

Habitación de Solís con SOLDADOS facendo garda. Unha mesa con papeles revoltos. SOLIS está mal afeitado, canso, nervioso, abandoado na vestimenta.

SOLIS.

BUCETA.

BUCETA.—Non lle deas máis voltas. Está todo perdido. Debemos fuxir. Agora é noite. A fuxida é doada.

SOLIS.—“A nosa vida pertence a patria e oxe hémonos de salvar ou morreremos todos por ela. Os cobardes teñen espacio libre para marchar a onde queiran”.

BUCETA.—E un sacrificio inútil o que pretendes.

SOLIS.—Os sacrificios nunca son inútiles.

BUCETA.—Os sarxentos queren capitular. O Arcebispo Vélez escribíulle ó Xeral Concha o que, polo visto, nin tan siquer leu a carta. Concha esixe a rendición incondicional. Seremos fusilados.

SOLIS.—¿E quen lle mandou ao Arcebispo meterse neste choio?

BUCETA.—Non sei. Sería iniciativa dél.

SOLIS.—Si Rubín acudira a Cacheiras, a victoria sería nosa, ¿Por qué non viría?

BUCETA.—Ao millor tivo medo.

SOLIS.—Rubín non é un traidor.

BUCETA.—Eu non estou tan seguro.

SOLIS.—En Cacheiras a ventaxa era nosa. Logo torcéronse as cousas. E tivemos que vir recuando deica Conxo. En Santiago defendemos o terreo palmo a palmo: a Ponte da Rocha, Santa Susana, o Hórreo, a Porta da Mámoa, as rúas, deica que nos pechamos eiquí, en San Martín Pinario, onde resistimos aínda. Si aparecera Rubín atacando pola retagarda e nós pola avangarda, estábamos salvados. Pillábamos ao enemigo entre dous fogos.

BUCETA.—¡E dalle! Rubín xa non aparece máis.

SOLIS.—¿Quén sabe...?

BUCETA.—Está todo perdido. Desengánate.

SOLIS.—Foi un fermoso e nobre soño loitar por un povo e pola súa Liberdade. Foi o soño máis fondo que puido maxinar e vivir un home. Todo non se perdeu. Polo menos

este soño non poderá ser vencido. Outros que veñan detrás de nós hanno de facer realidade.

BUCETA.—Agardo que así sexa. Máis tí aínda podes salvar a vida.

SOLIS.—De nada vale a miña vida xa. Eu xa teño escollido.

BUCETA.—A vida é moi longa. Tí soio tés trinta e ún anos.

SOLIS.—A miña decisión está tomada e ningún me fará mudar. Nin a morte. Resistirei deica o máximo.

Faise a escuridade

Miguel Solís foi un ensoño puro,
corazón indomábel, sensitivo,
bruador furacán cara ó futuro,
rochedo inmovíbel, forte e vivo.

Solís amou a verdade e a xusticia,
o mar, o vento, as brétemas escuras.
Amou esta terra verde de Galicia,
as suas mágoas, arelas e tristuras.

Solís foi unha luz outa e fermosa,
unha furia potente e desatada,
un doce son de vaga rumorosa
e un arrollo de brisa namorada...

Miguel Solís foi lóstrego e paixón,
emocionada potencia loitadora,
xurdiu con rexa furia de trebón
e craridade inaugural de aurora.

Solís viu a realidade e comprendeu
que Galicia rolaba cara ó abismo.
E percurou solucións. E respondeu
dando o mellor de sí, dándose él mesmo.

Miguel Solís foi o héroe máis cabal,
o guerreiro máis nobre, máis valente,
o cabaleiro máis puro e máis leal,
o home que comprendeu á nosa xente.

Xa chegaron os tempos anunciados,
os tempos de Faraldo e de Solís,
os tempos da verdade e dos soldados,
os tempos da Liberdade pra o país.

Porque Miguel Solís foi firme fe,
estrela, arela, símbolo e bandeira.
¡Foi Solís quen puxo a Terra en pe
e proclamou á luz e á Primaveira!

*Nunha esquina do esceario estará o XERAL CONCHA
e noutra D. JUAN DE VILLALONGA, CAPITÁN
XERAL DE GALICIA, que terá ó seu pe un CORNETIN
DE ORDES. VILLALONGA e CONCHA estarán cada ún
rubido no seu podium aínda que o de VILLALONGA será
máis outo.*

*Os dous militares lucirán moitas cruces e condecoracións.
Convén coidar ao máximo a luz pra o efecto escénico.*

CONCHA (Léndo).—“DIVISION EXPEDICIONARIA DE GALICIA.—ESTADO
MAYOR. Excmo. Sr.: Tengo la satisfacción de anunciar a V.E. que después de un
combate empeñado desde las alturas de Cacheiras y de forzar a viva fuerza a esta ciu-
dad, a pesar de la viva defensa que han hecho los sublevados al mando de Solís, se
han visto, a las siete de la noche, obligados a entregarse a discreción todas las fuerzas
aquí reunidas.

El número de prisioneros será sobre 1.400 que se componen de los batallones

de Zamora, Gijón y Segovia, de unos 70 hombres de la Guardia Civil y de diferentes destacamentos de Gijón y Oviedo, con 25 caballos de Villaviciosa. El número de oficiales llega a 54, contando entre ellos al Comandante Solís.

No puedo dar a V.E. más detalles por la premura del tiempo, debiendo, sin embargo, manifestarle que las tropas de mi mando se han conducido con el mayor valor, acreditándolo en la toma de esta ciudad, que me ha costado más de 200 hombres entre muertos y heridos.

Hago marchar mañana los oficiales prisioneros en dirección de La Coruña, escoltados por cuatro compañías de Mondoñedo y dos mitades de caballería, y desearía que V.E. se sirviese prevenirme que debo hacer respecto de los individuos de la clase de tropa.

Dios guarde a V.E. muchos años.

EL GENERAL-COMANDANTE, JOSE DE LA CONCHA.

EXCELENTISIMO SEÑOR CAPITAN GENERAL DE GALICIA”.

VILLALONGA faille unha seña ao CORNETIN DE ORDES. CONCHA queda inmóvil e ríxido no seu podium. O CORNETIN DE ORDES bota unha tocata e, cando remata, ponse ó pe do podium que ocupa VILLALONGA.

VILLALONGA (Léndo).—“¡Soldados! Por parte del Excmo. Sr. D. José de la Concha, Comandante General de la División Expedicionaria de Galicia, que se acaba de leer, podeis venir en conocimiento del fruto que los cuerpos e individuos de este ejército que se rebelaron contra el Gobierno han sacado de su criminal comportamiento. Han sufrido y os han hecho sufrir los trabajos de una campaña breve pero penosa, y por un instinto casi común a todos los que proceden mal, ellos mismos escogieron el punto donde más expuestos se hallaban a encontrar el fin que les está destinado.

¡Soldados! que vuestra situación se fije en los castigos que van a tener lugar para vivir prevenidos contra sugerencias iguales a las de que son víctimas nuestros compañeros, es lo único que desea y os encarga vuestro Capitán General, VILLALONGA”.

Faise a escuridade

VOZ EN OFF.—JUAN DE VILLALONGA, CAPITAN XERAL DE GALICIA, nomeou un TRIBUNAL DE GUERRA, que chegou a vila de Carral, perto da Coruña o día 25 de abril de 1846 e que estaba composto por:

FRANCISCO JAVIER ITUARTE, Brigadier, PRESIDENTE.

FRANCISCO CACHAFEIRO, Coronel.

D. XOSE SAAVEDRA CODESIDO, abogado da Coruña, en concepto de asesor do Tribunal, cárego ao que quixo renunciar, obrigándolle Villalonga a aceptalo.

JUAN ANTONIO DE CASTRO CEDEIRA, FISCAL.

VILLALONGA quería fusilar a tódolos prisioneiros apanhados polo xeral Concha. O Concello de Santiago, o Concello da Coruña, o Reximiento de Artillería e o Arcebispo Vélez, de Santiago de Compostela, presionaron a Villalonga pra que amiorara o seu degredo.

O TRIBUNAL DE GUERRA condenou a morrer fusilados, primeiramente, a D. MIGUEL SOLIS Y CUETOS e a D. VICTOR VELASCO.

Os membros dunha COMISION MILITAR pedíronlle a Villalonga clemencia pra os restantes prisioneiros. Villalonga repostou: “QUE SI INMEDIATAMENTE NO SE LE AVISABA DE HABERSE CONSUMADO EL FUSILAMIENTO DE LOS PRISIONEROS COMPRENDIDOS EN SU PROVINCIA, SERIAN TAMBIEN FUSILADOS LOS MIEMBROS DE LA COMISION MILITAR”. Fíxolle a mesma advertencia ao Coronel CACHAFEIRO, ao que autorizou pra fusilar “AL PRESIDENTE Y VOCAL DEL ALUDIDO CONSEJO”, si non daban total cumprimento ó seu degredo, ameazando a CACHAFEIRO “CON QUE LE CUIPIESE IGUAL SUERTE POR SU APATIA”.

O 26 de abril de 1846, as once e media da mañá, notificóuselle a SOLIS o fallo do TRIBUNAL DE GUERRA.

As duas da tarde SOLIS saíu da capela. D. XACINTO DABÁN e D. FERMIN MARINÉ botáronse aos seus brazos chorando. Eles iñoraban aínda a súa sorte. Varios soldados arredáronos bruscamente. D. VICTOR VELASCO protestou.

SOLIS, arrodeado dunha forte escolta, emprendeu o camiño deica a aldea de Paleo, perto de Carral. Chovía e facía vento. Ó chegar ao atrio de Paleo quixérono fusilar polas costas. Ao decatarse dixo:

“SOLIS ENDEXAMAIS FOI TRAIADOR E NON MORRERA COMO TAL, SENON COMO MORRE UN MILITAR HONRADO E CABALEIRO”. El mesmo deu a vez de ¡FOGO!. Os seus miolos salpicaron a pedras da eirexa de Paleo.

As catro da tarde do mesmo día, 26 de abril, o FISCAL, notificóulles a sentenza de morte aos CAPITÁS.

As seis da tarde saíron pra Paleo, escoltados por dúas compañías do Batallón Provincial de Mondoñedo. Seguíu a chover con moita forza. O Coronel CACHAFEIRO, desexando rematar axiña, fixo unha parada nunha carballeira e ordeou axionllar a VELASCO, DABÁN, MARINÉ e FERRER. DABÁN díxolle a CACHAFEIRO:

“¿É EIQUI O LUGAR QUE SE DESTIÑA PRA O SACRIFICIO...? POIS COMO CAPITAN DE CAZADORES QUERO QUE SEXAN ELES OS QUE O EXECUTEN”.

Como SOLIS deu a orde de ¡FOGO!. E seguidamente arengou aós soldados.

Os sete OFICIALES restantes presenciaron este cadro arrepiante a curta distancia. Adiantouse outra escolta e fixo pasar a catro dos OFICIALES condeados a morte por derriba dos cadavres dos seus compañeiros e seguidamente foron fusilados tamén eles.

O CAPITAN LALLAVE caera, atravesado o seu ventre por un balazo. Ergueuse. Ó avanzar unhas pasos os executores rematáronno a baionetazos.

Os soldados do pelotón de fusilamento, rematadas as execucións, abalanzáronse sobor dos cadavres das vítimas pra despoxalos das suas roupas.

O Párroco do lugar DON MATEO PEREIRA, que asistiu aos condenados deica o derradeiro intre, protestou. O CORONEL CACHAFEIRO díxolle:

“OS VESTIDOS SON CHOIOS RESERVADOS ÓS SOLDADOS QUE FAN OS FUSILAMENTOS”.

D. MATEO PEREIRA respostoulle:

“OS CADAVRES PERTENCEN A XUSTICIA HUMANA. DESPOIS DE CUMPLIRSE O FALLO, ENTRAN NO DOMINIO DO PODER ESPIRITUAL. ¡EU RECLAMOOS NO NOME DA XUSTICIA DIVIÑA!”.

Dedante desta actitude retirouse o CORONEL CACHAFEIRO coas tropas.

Ao día seguinte, 27 de abril, moi de mañá, enterraron os cadavres, algunhos deles levados en carro deica o cemiteiro de Paleo. Foron inhumados en distintas sepulturas, debido ao celo e a preocupación do Párroco D. MATEO PEREIRA.

O mesmo día en que xuzgaron ós seus compañeiros, o BRIGADIER DON LEONCIO RUBIN DE CELIS abandonou, nas montañas de S. XURXO DE SACOS, perto de Pontevedra, a columna que él mandaba. O seguinte día, de mañá, embarcou en Vigo. Aínda sigue sin resposta a pregunta que se fixo na época:

¿POR QUÉ RUBIN NON INTENTOU SALVAR A SOLIS E AOS SEUS COMPAÑEIROS?

Pausa.

VOZ EN OFF.—“CAPITAN GENERAL DE GALICIA.—ESTADO MAYOR.—Relación nominal de los Jefes y Capitanes que han sido pasados por las armas en la tarde de hoy por efecto de la insurrección militar que tuvo lugar en la Plaza deLugo: Coronel-Comandante D. MIGUEL SOLIS Y CUETOS, de Estado Mayor. Comandante D. VICTOR VELASCO, de Reemplazo. Capitán D. MANUEL FERRER, del Rgto. de Infantería Zamora n.º 8 Capitán D. JACINTO DABÁN, del Rgto. de Infantería Zamora n.º 8 Comandante-Capitán D. FERMÍN MARINÉ, del Rgto. de Infantería. Zamora n.º 8. Capitán D. RAMÓN JOSÉ LLORENS, del Rgto. de Infantería Zamora n.º 8. Comandante-Capitán D. JUAN SÁNCHEZ, del Provincial de Segovia. Capitán D. IGNACIO DE LA INFANTA, del Provincial de Segovia. Capitán D. SANTIAGO LALLAVE, del Provincial de Segovia. Capitán D. MANUEL MARQUEZ, del Provincial de Segovia. Capitán D. JOSE MARTINEZ, del Provincial de Gijón. Capitán D. Felipe VALERO, del Provincial de Gijón. Carral, 26 de abril de 1846.—EL PRESIDENTE, FRANCISCO JAVIER DE ITUARTE.—Es copia.—VILLALONGA”.

Faise a escuridade

No fondo do escaenario, sobor dun podium moi outo, está SANZ, MINISTRO DA GUERRA, cheo de condecoracións e cun uniforme moi vistoso. O podium pode ter un letreiro que diga: "MINISTRO DA GUERRA".

O máis lonxe posible do anterior, tamén noutro podium soio que máis baixo, está D. JUAN VILLALONGA. Este podium pode ter outro letreiro que diga: "CAPITAN XERAL DE GALICIA".

VILLALONGA (berrando —pode lér—).—"Excmo. Sr. Ministro de la Guerra: Conociendo que la rebelión sofocada ha sido fruto de los manejos de las sociedades secretas para cuyos trabajos presentaba gran oportunidad el sistema de guarniciones y acontecimientos que se siguió durante el mando de mi antecesor. Y conociendo que dichas sociedades pueden componerse en este distrito de las personas de oposición más marcada al actual orden de cosas, estimo conveniente que sean extrañadas por algún tiempo las que, a juicio de las autoridades, inspiren más desconfianza, siendo principalmente necesario que salga de La Coruña la Condesa de Mina a la cual no podría darse destino más acertado que una larga licencia para el extranjero".

JUAN DE VILLALONGA, CAPITAN GENERAL DE GALICIA".

SANZ (tamén berrando e lendo si se considera oportuno).—"Excmo. Sr.: La Reina (q.D.g.) se ha enterado de la comunicación de V.E., fecha 14 de Pontevedra, haciendo sus observaciones sobre la Real Orden de 30 de abril pasado relativa a confinamientos. Y S.M., en su vista, se ha servido ordenarme diga a V.E. ser su voluntad que a la Condesa viudad de Mina se la vigile según convenga. Y si diese motivo legal para proceder contra ella, se la juzgue con arreglo a las leyes.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Madrid, 21 de Mayo de 1846.—SANZ.—Ministro de la Guerra
SEÑOR CAPITAN GENERAL DE GALICIA". RESERVADO.

SANZ queda inmóvil como unha estatua no seu podium.

VILLALONGA baixa do seu podium e comenza a pescudar e a cheirar tódolos rincullos do escaenario como un can perdigueiro, cun pistolón inmenso nunha mau e na outra un sable descomunal, mentras dí:

VILLALONGA.—¡Cospiradores, revolucionarios, masós, liberales, ateos, carbonarios, separatistas...! ¿Onde vos agachades...? ¡Eu darei con vós! ¡Xa saberedes o que é bó! Teño que desinfectar e purificar o país. Teño que deixar o país limpo e centilante como unha prata. Aínda non escarmentastes, ¿Eh?. ¿Onde vos agachastes...? ¿Onde...? ¡Si sodes tan valentes dade a cara! ¡Dade a cara cabrós, fillos de puta!

Faise a escuridade e remátase a obra

Comisión de Cultura

**Concello de
Carral**